

เทศน์เช้า วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๑

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะเนาะ ฟังธรรมสังฆกรรม ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาเกิดเป็นเจ้าชายสิทธัตถะแล้วแสวงหาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เป็นศาสดา

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาปรารถนามารื้อสัตว์ชนสัตว์ๆ เวลา รื้อสัตว์ชนสัตว์มีความเสมอภาค ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหมือนแสงอาทิตย์ เวลาแดดส่องไปแล้วทุกบ้านทุกเรือน ไม่มีลำเอียงบ้านใครทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าบ้านนั้นฉลาดหรือโง่เท่านั้นเอง

ถ้าบ้านที่ฉลาด สมัยปัจจุบันเขาคิดแผนโซล่าเซลล์ เขาใช้พลังงานนั้นไง ถ้าบ้านที่มืด ถ้าบ้านที่เขาไม่สนใจนะ เขาไม่ได้สิ่งใดเลย แต่เวลาไม่ได้สิ่งใดเลย เวลาประชาธิปไตยๆ สิทธิเสรีภาพๆ ทุกคนก็พูดว่าสิทธิเสรีภาพ แต่สิทธิเสรีภาพมันมีหน้าที่ไฉน คนที่เขาไม่สนใจ เขามีหัวใจที่แสวงหา เขาทำความจริงของเขาขึ้นมา สิ่งนั้นเขาจะได้สังฆกรรมไฉน แต่เสมอภาคๆ แล้วมันไม่มีสิ่งใดเลย ใจ เวลาไปวัดไปวาขึ้นมาก็เป็นแบบนี้

เวลาไปวัดไปวา เวลาไปแล้วต้องถวายทาน ต้องมีพิธีกรรมต่างๆ เราก็คิดรูปแบบนั้นมา พอคิดรูปแบบนั้นมา เราไปวัดที่ไม่มีรูปแบบนั้น เราว่าวัดนั้นทำไมไม่ต้องตามศาสนพิธี ศาสนพิธีมันก็เป็นพิธีกรรมไฉน

พิธีกรรม เห็นไหม คุณติ เราไปวัดไปวาขึ้นมา คนจะทำบุญกุศล ไปวัด เอ๊ะ! จะทำอย่างไร จะทำอย่างไร เก้อๆ เงินๆ เก้อๆ เงินๆ ทำไมไม่ถูก แต่นี่มันเป็นพิธีกรรมๆ เราเอาไว้เป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธเรา

แต่เวลาครูบาอาจารย์นะ เวลาไปแล้วท่านไปด้วยน้ำใจของท่าน เวลาสมัยโบราณนะ ตั้งแต่เย็นเขาต้องเตรียมอาหารไว้แล้ว พรุ่งนี้เช้าจะทำอาหารสิ่งใด จะทำอาหารสิ่งใดก็คิดก็

เตรียมการของเขา เขาช้าขึ้นมาทำอาหารเสร็จแล้ว พระบิณฑบาตมา แล้วเราได้ใส่บาตรไป หรือถ้าไปวัดไปวา ทั้งคืนเลย เขาคิดแต่เรื่องสิ่งที่เป็นบุญกุศลของเขา

แต่ในปัจจุบันนี้อาหารถูก อาหารถูกด้วยความสะดวก สะดวกขึ้นมา ซื่อแล้วก็ได้ใส่บาตรไป มันก็เป็นธุรกิจขึ้นมา พอเป็นธุรกิจขึ้นมา เขาทำจนเคยชิน พอความเคยชิน สิ่งที่ทำอย่างนั้นเป็นความถูกต้อง โอ้พระที่ไปเดินบิณฑบาตก็เลยกลายเป็นพระที่โง่งมเท่าตุ่นเลย แต่ที่ซื่อสัตย์กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านะ เลี้ยงชีพด้วยปณิธาน สิ่งที่เป็นบิณฑบาตมาเลี้ยงชีพเลี้ยงชีพไว้ทำไม เลี้ยงชีพไว้เพื่อศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาศึกษาขึ้นมามันจะเป็นสังฆธรรมในใจของเรา ถ้าเป็นสังฆธรรมในใจของเรา

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรม แสดงธรรม ไม่มีกำมือในเรา แบตลอคเลย เราต่างหาก ใครมีความสามารถมากน้อยแค่ไหน เราต่างหากๆ แบไปหมดเลย เหมือนสินค้าที่วางไว้ แบไว้เป็นสาธารณะเลย ใครจะแสวงหาผลประโยชน์ได้มากได้น้อยนั่นเป็นความสามารถของคนๆ

แต่พอเราไปเห็นสภาวะแบบนั้นแล้วนะ เราก็บอกว่า กิ่งกลางพระพุทธศาสนาแล้วละมรรคผลไม่มีแล้วละ กระทบไปแล้วมันก็จะไม่ได้ความปรารถนา ทำไปแล้วไม่ได้ผลของเราไง

เรายังไม่ได้ทำอะไรเลย เรายังไม่ลองเลยว่าเราจะทำได้หรือทำไม่ได้เลย แต่ถ้าเราได้ลองก่อน ได้กระทำก่อน นี่ไง เวลาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงบอกว่า มีสุตมยปัญญา จินตมยปัญญา ภวนามยปัญญา เวลาปัญญาที่มันจะเกิดขึ้น ภวนามยปัญญามันเกิดขึ้นเกิดขึ้นจากจิตของตน ถ้าเกิดขึ้นจากจิตของตนมันจะเป็นสังฆธรรมความจริงในใจของตน ถ้าเป็นสังฆธรรมความจริงในใจของตน จะไม่สงสัยธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย

แต่ในสมัยปัจจุบันนี้นะ ถ้าคนที่มีอำนาจวาสนา ชีวิตนี้เกิดมาทำไม ชีวิตนี้ ชีวิตนี้คืออะไร ชีวิตนี้มีแก่นี่ใช่ไหม ชีวิตนี้เกิดมาทั้งชีวิตนี้แล้วก็ตายกันไปใช่ไหม ถ้าชีวิตมันมีมากกว่านี้ มันมีมากกว่านี้ ทำอย่างไร

ชีวิตมันมีมากกว่านี้ มากกว่านี้แน่นอน คุณสิ โดยธรรมชาติของเรา เราเกิดมาเราก็ทำหน้าที่การงานของเรา ใครประสบความสำเร็จในชีวิตก็บอกเรามีบุญกุศล ใครขาดแคลน ใครขาดตกบกพร่องก็ว่าเป็นเวรเป็นกรรมของเรา เป็นทุกข์เป็นยากของเรา นี่ไง จริตนิสัย เวลาจริตนิสัย

เวลาทำสิ่งใดประสบความสำเร็จทางโลกมันก็ประสบความสำเร็จทางโลก ชีวิตนี้มีการพลัดพรากเป็นที่สุด มันก็คิดได้แค่นั้นนะ

แต่เวลาคนมีสติมีปัญหาศึกษารรณะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาศึกษาแล้ว พอเริ่มจะประพฤติปฏิบัติ เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าศึกษาไปด้วยใจที่เป็นธรรมนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเน้นย้ำเลย “อานนทฺ เรอบอกเขานะ ให้ปฏิบัติบูชาเราเถิด อย่างบูชาด้วยอามิสเลย”

สิ่งที่เป็นอามิส อามิสมันก็เป็นประโยชน์ มันเป็นความสามารถของคนที่ได้มากน้อยแค่ไหน เขาทำได้มากน้อยแค่นั้น แต่ถ้าปฏิบัติบูชา มันเป็นการสงเคราะห์ เป็นการวิเคราะห์ เป็นการที่เขาแสวงหา ถ้าเป็นความจริงขึ้นมา อันนั้นจะเป็นสมบัติของเขาเลย ถ้าเป็นสมบัติของเขาเลย ถ้าเรามีศรัทธามีความเชื่อของเรา เราก็อยากจะฝึกหัดแล้ว ถ้าอยากจะฝึกหัด เห็นไหม อยู่ที่ไหนก็ได้ เวลาจะฝึกหัด เขาถามว่าจะต้องไปวัดๆ หรือ ไปวัด

ไปวัดต่อเมื่อคนเราเจ็บไข้ได้ป่วย คนเราเจ็บไข้ได้ป่วย ช่วยตัวเองไม่ได้ เขาต้องไปวัด ต้องไปโรงพยาบาลนะ เพราะโรงพยาบาลจะรักษาเขาได้ แต่ถ้าเจ็บไข้ได้ป่วย ปวดหัวตัวร้อนนะ เขาใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านก็ได้ เขาพักผ่อนร่างกายเดี๋ยวก็ฟื้นขึ้นมา

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเราจะประพฤติปฏิบัติขึ้นมา คำว่า “ไปวัดๆ” เวลาไปวัด เวลาผู้ที่ประพฤติปฏิบัติมันจะมีอายุอยู่ ๒ คราว คราวหนึ่งคือคราวเริ่มต้น คือเริ่มต้นไม่ได้ จับแพะชนแกะอยู่เนี่ย วนอยู่นั่นนะ คราวที่การปฏิบัติมันยาก ยากตอนเริ่มต้น แล้วก็ยากอีกคราวหนึ่งก็คราวถึงที่สุด เวลาจับแพะชนแกะ มันเลยไม่ได้ทั้งแพะ ไม่ได้ทั้งแกะเลย แล้วก็ไม่ได้อะไรเลย

นี่ไง ไปวัดไปวาขึ้นมา ไปวัดไปวามีครูบาอาจารย์คอยชี้แนะ ท่านเป็นหลักชัยของเรา ชีวิตของท่านทำอะไรของท่านได้ละ หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่นท่านบวชมาตั้งแต่เป็นสามเณรน้อย ต้องใช้ชีวิตทั้งชีวิตอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์ เวลาท่านนิพพานของท่านไปแล้วท่านมีความสุขอย่างไรๆ

เวลาครูบาอาจารย์ของท่านมีความสุขของท่านนะ ความสุขที่รู้เท่าทันกิเลสในใจของตน รู้เท่าทันมารยาสาโดยของโลก รู้เท่าทัน ๓ แคนโลกธาตุ ๓ แคนโลกธาตุนะ เทวดา อินทร์

พรหม มาพึ่งเทศน์ เทวดา อินทร์ พรหมเขาเอาเรื่องประสบการณ์ชีวิตของเขามาปรับทุกข์ เอาประสบการณ์ชีวิตในพรหม ในเทวดามาปรับทุกข์ มันยังเป็นทุกข์ๆ เห็นใหม่ มันรู้เท่าทันหมดใจ

นี่ไง เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดกับพระอรหันต์ที่จะออกไปเผยแผ่ธรรม “ภิกษุทั้งหลาย เธอกับเราทั้ง ๖๑ องค์ไม่คิดบ่วงที่เป็นโลกและเป็นทิพย์”

บ่วงที่เป็นโลก รู้เท่าทันปัญหาสังคม รู้เท่าทันกิเลสตัดหาความทะยานอยากของเรา รู้เท่าทันกิเลสตัดหาความทะยานอยากของเขา รู้เท่าทันหมด รู้เท่าทันเรื่องเทวดา อินทร์ พรหม ที่ทิพย์ๆ ถ้ามันรู้เท่าทันทั้งหมดแล้ว ที่มันมีความสุขมันเป็นความสุขอย่างนั้นไง ความสุขในใจของผู้ที่รู้เท่าทันทั้งหมด ถ้ารู้เท่าทันทั้งหมด เราก็คืออยากจะเป็นอย่างนั้นใช่ไหม เรายังมาวัดมาวา เราก็คือมาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติกัน

เวลาฝึกหัดประพฤติปฏิบัติ “อานนท มั่นไม่มีกำมือในเรานะ” ไม่มีกำมือในเรา ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเปิดเผยทั้งหมดเลย แต่คนที่มีอำนาจวาสนาหรือไม่

คนที่ไม่มีอำนาจวาสนา “หมดยุคหมดกาลแล้ว” เวลาคนไม่มีอำนาจวาสนานะ “เขาประพฤติปฏิบัติอย่างนั้นมันจะได้ผลไปได้อย่างไร” เวลาปฏิบัติเป็นอย่างนี้นะ นี่ไง เวลาจะประพฤติปฏิบัติเขาให้มีศรัทธามีความเชื่อ ศรัทธาความเชื่อนี้เป็นห้วงจักร ห้วงจักรคือชักนำให้เราเข้ามาค้นคว้า ให้เรามาศึกษา แต่เวลาปฏิบัติไปแล้วอย่าเชื่อ

อย่าเชื่อแม้แต่อาจารย์ของตนบอกนะ อย่าเชื่อ เพราะอาจารย์ของเราผิดก็ได้ อาจารย์ของเราปฏิบัติมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ยังจับแพะชนแกะ ยังไม่ได้ทั้งแพะทั้งแกะก็ได้ แต่ถ้าเราปฏิบัติของเราไป เราได้ของเราก็ได้ ถ้าเราได้ของเราละ การประพฤติปฏิบัติ ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่มีการขัดการแย้ง การขัดแย้งกันในสัจจะในความเป็นจริงในการประพฤติปฏิบัติ นั้น จะเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป บุคคล ๔ คู่ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล มันจะต่อเนื่องๆ ไป ไม่มีการขัดและไม่มีการแย้ง แต่พวกเราทั้งขัดทั้งแย้ง ทำไมทำซ้ำๆ ซากๆ ทำไมทำอยู่อย่างนั้นละ

มรรค ๔ ผล ๔ เวลามันเป็นขั้นเป็นตอนของมันขึ้นไป นี่ไง ถ้ามันเป็นสมบัติ สมบัติ สัจจะความจริง สัจจะความจริงที่นี้ ที่นี้คือที่นี้ไหน ที่นี้คือที่หัวใจใจ ที่นี้คือที่ที่สงสัยใจ ที่นี้คือที่ทุกข์ที่ยากใจ ที่นี้คือที่เกิดมาแล้วไม่รู้จักตัวเองใจ ที่นี้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะที่ไม่รู้ผลของการ

เกิดและการตายไป ที่นี้ๆ ใจ ที่นี้ก็ที่หัวใจใจ ถ้าที่หัวใจมันเป็นความจริง ความจริงตรงนั้นใจ ความจริงตรงนั้นขึ้นมา เห็นไหม สิ่งที่มีค่าที่สุดคือชีวิตของเราใจ ชีวิตนะ จิตวิญญาณมีค่าที่สุด

สมบัติพัสถานนะ คุณทำโครงการแล้วคุณธนาคารเป็นหมื่นๆ ล้านเลย เงินธนาคารหมื่น ล้านมันยังเอาออกมาใช้ได้ล่ะ นี่สมบัติ แต่ธรรมะไม่มีใครมาฉกชิงวิ่งราวได้ ไม่มีใคร เพราะอะไร เพราะผู้ที่ประพฤติปฏิบัติพยายามจะทำให้เหมือน ก็อบบี้เหมือนเลยนะ ครูบาอาจารย์ท่านแสดงกิริยาอย่างไรจะทำอย่างนั้น

เวลาครูบาอาจารย์องค์ใดที่มีชื่อเสียงขึ้นมา จะมีพระหรือมีผู้ปฏิบัติทำตามนั้นเลย เวลาครูบาอาจารย์นั้นเวลาท่านนิพพานไปแล้ว แล้วพอเวลาล่วงเลยไปนะ มีครูบาอาจารย์องค์ใหม่ที่มีชื่อเสียงขึ้นมา ไปเลียนแบบองค์ใหม่แล้ว ไปเรื่อยเลย มันไม่ใช่เป็นของมัน

ถ้าเป็นสัจจะเป็นความจริงมันเป็นในใจอันนี้ ถ้าเป็นในใจอันนี้ มันเป็นความจริงอย่างนี้ ถ้าเป็นความจริงๆ ความจริงมันเกิดจากการกระทำของเราใจ นี่ใจ สติ สมาธิ ปัญญา สติคือความปกติของใจ ใจมันปกติใหม่ ถ้าใจมันปกติแล้วมันตั้งมันของมัน มันทำสมาธิก็ทำง่าย ทำสมาธิใจ สุขอื่นใดเท่ากับจิตสงบไม่มีใจ สิ่งที่มีค่าๆ คือหัวใจนี้ใจ ถ้ามันสงบเข้ามา สิ่งที่สงบมาเป็น สัมมาสมาธิ สัมมาทิฐิความเห็นถูกต้องดีงามใจ

แต่เวลาทางโลกเคลิบเคลิ้ม หลงไหลลึกลงไปใจ ว่างๆ ว่างๆ นั้นนะอารมณ์ทั้งนั้นนะ มันสร้างอารมณ์ขึ้นมาใหม่ใจ อารมณ์ของเรา คุณความโง่ของจิตลึ เวลามันคิดขึ้นมามันไปไขว่คว้า ขึ้นมามีแต่ความทุกข์ความยาก มีแต่มารทั้งนั้นใจ มีแต่สารพิษทั้งนั้นนะ แต่เวลามันคิดขึ้นมา มันศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาด้วยจินตมยปัญญา ก็ว่างๆ ว่างๆ คิดให้ว่าง ใจ มันเป็นอารมณ์ มันไม่เป็นสมาธิใจ

ถ้ามันเป็นสมาธิ จิตตั้งมันๆ จิตไม่พาดพิงอารมณ์ใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ใช่อารมณ์ เป็นชาตฐู เป็นสันตติ สัจจะความจริงของจิต สัจจะความจริงของจิตมันจะเป็นอย่างนั้นได้มันต้องมีสติใช่ ใหม มันต้องรู้จักตัวมันเองใช่ไหม ถ้ามันรู้จักตัวเองขึ้นมา เวลามันยกขึ้นสู่วิปัสสนาโดยตัวตนของจิต โดยตัวตนของจิตที่มันปฏิสนธิที่มันไม่รู้จักตัวมันเอง ที่มันเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ เวลามันเข้ามาทำความสงบของใจ ถ้ามันรู้จักตัวตนของมันใจ พอมันรู้จักตัวตนของมันโดยอำนาจวาสนา คนที่ไม่มีอำนาจวาสนาก็ว่า “นิพพานเป็นเช่นนี้เอง” ยังไม่ได้ทำอะไรเลยนะ “นิพพานเป็นเช่นนี้เอง นิพพานเป็นความว่าง ว่างนี้มันลึกซึ้ง มันมีความสุขมาก มีความสุขมาก”

ก็มันสุขจริงๆ คนที่ไม่มีวุฒิภาวะ ที่อำนาจวาสนาอ่อนแอ เพราะมันมหัศจรรย์จริงๆ มันมหัศจรรย์จริงๆ มันถึงเข้ากับชีวิตเรานี้ไง ภายกับใจๆ นี่ไง

เราไม่เคยเห็นหัวใจของเราเลย เราเห็นแต่ความคิด ความคิดเกิดจากจิต อารมณ์เกิดจากจิต เพราะมีจิตถึงมีอารมณ์ แต่อารมณ์ไม่ใช่จิต จิตเป็นจิต จิตเป็นธาตุรู้เฉยๆ แต่มันแสดงตัวอย่างไร มันแสดงตัวด้วยอารมณ์ความรู้สึกใจ เดี่ยวโลก เดี่ยวโกรธ เดี่ยวหลงใจ เดี่ยวคิด ความคิดก็เกิดดับ นี่ไง เราอยู่แค่นั้นไง แล้วมันคิดว่างๆ ใจ คิดอารมณ์ว่างๆ ใจ ถ้าคิดอย่างนั้น แล้วก็บังเงาใจ กิเลสบังเงา เห็นไหม “สมาธิเป็นแบบนี้ ทำสมาธิแล้วไม่เห็นได้ผลอะไรเลย ทำสมาธิแล้วสมาธิก็ไม่ทำให้เราดีขึ้นเลย การทำสมาธิ คำสอนนี้เลยไม่น่าเชื่อถือ ไม่น่าเชื่อถือเพราะมันเป็นสมถะ มันไม่ใช่ปัญญา มันเกิดปัญญาไม่ได้” นี่เวลากิเลสมันหลอก มันหลอกอย่างนั้นนะ นี่กาลามสูตรๆ เราทำให้มันจริงมันจังขึ้นมาสิ ถ้ามันจริงมันจังขึ้นมา

เราบอกว่า ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีกำมือในเรา เพราะธรรมะเป็นธรรมชาติ เราอมรับครึ่งหนึ่งว่าธรรมะเป็นสังขารธรรม ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ธรรมและวินัยฝากไว้กับบริษัท ๔ อุบาสก อุบาสิกา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฝากศาสนาไว้กับเรา เราก็ได้มาเหมือนตุ๊กแก เฝ้ามาน้อยอย่างนั้นนะ แล้วไม่ได้เป็นประโยชน์อะไรเลย

แต่ถ้าเป็นจริงๆ ขึ้นมา หนึ่ง จะดับทุกข์ในใจของตน ความวิตกกังวลในหัวใจจะเบาลง สิ่งที่ตั้งเครียดในใจที่มันบีบคั้นมันจะเบาบางลง เบาบางลงในการศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น แต่ถ้าเวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา ถ้ามันเป็นจริงมันต้องเป็นจริงในใจของเรา

ถ้าใจมันสงบระงับเข้ามาเป็นสัมมาสมาธิ จิตที่ตั้งมั่น จิตที่ตั้งมั่นแล้วถ้าฝึกหัดใช้ปัญญานะ มันจะเกิดภาวนามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการภาวนามันจะเป็นธรรมจักร เป็นมรรค เป็นเหตุ เป็นเหตุเป็นผล ถ้ามันมีเหตุแล้ว สร้างเหตุขึ้นแล้วพยายามค้นคว้าวิจัยของตน ทำให้มันเป็นจริง เป็นจังมันจะเกิดผล ผลที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติใช้ใหม่ มันจะมีเหตุมันจะมีผล ธรรมทั้งหลายมันมาแต่เหตุ แต่ธรรมทั้งหลาย เราสร้างคุณธรรมสร้างสัจจะความจริงในฝ่ายเหตุมาก หรือน้อยแค่ไหน ถ้าเราสร้างได้แบบปุณฺณคนหนา เราก็ได้ระดับของท่าน ระดับของวัฒนธรรม ประเพณี

ถ้าเราทำของเราขึ้นมาได้ มันจะเป็นบุคคล ๔ คู่ ๒ คู่ บุคคล ๔ คู่ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล ถ้ามันยกขึ้นสู่บุคคล ๔ คู่ในสังฆรัตนะ เราจะเป็นอย่างนั้นนะ เราถึงบอกว่าชีวิตนี้มันมีค่า สิ่งที่มีค่าคือจิตวิญญาณของเรามันมีคุณค่ามาก ถ้าคนมาประพฤติปฏิบัติแล้วค้นคว้า แล้วมีการกระทำขึ้นมา มันจะมีคุณค่ามาเป็นอรรถสมบัติ เป็นสมบัติแท้ๆ กับหัวใจดวงนี้ไง หัวใจดวงนี้ที่เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ มันเป็นไปโดยแรงกรรมไง ด้วยแรงบุญแรงกรรม กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กันไง แล้วพอมันมีคุณธรรมขึ้นมา มันติดกับจิตดวงนี้ไปไง เพราะจิตดวงนี้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏะ เพราะพระโสดาบันเกิดอีก ๗ ชาติไป แต่ถ้ามันประพฤติปฏิบัติขึ้นมาถึงความจริงแล้ว ถ้าสมบูรณ์แบบแล้วมันจะไปไหนล่ะ มันมีค่าแบบนี้ มันมีค่าที่เรา นั่งกันอยู่นี้ นั่งตัวเป็นๆ กันอยู่นี้ มันมีค่ามากหัวใจเรานี่ แต่เรามองข้ามไป

หลวงตาท่านพูดนะ หัวใจของสัตว์โลกเรียกร้องความช่วยเหลือ เรียกร้องคนดูแล แต่คนไม่เคยสนใจมัน ไม่เคยดูแลใจของตน อยากแต่จะไปดูแลคนอื่น ถ้าเป็นพ่อเป็นแม่ เป็นญาติพี่น้อง นี่ก็ตัณญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี แต่จริงๆ แล้วหัวใจของเราเรียกร้องต้องการสังฆธรรม ต้องการธรรมโอสธ ต้องการเหตุ การบำบัด การรักษา แต่ไม่มีคนดูแลมัน มองข้ามไปเรื่องข้างนอก มองข้ามไปเรื่องของคนอื่น ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงพยายามสอนตรงนั้นให้เราวนกระแสดกลับมาสู่ใจของเราๆ แต่ทำได้ไหม ทำไม่ได้เพราะอะไร เพราะกิเลสตัณหาความทะยานอยากมันจับดัน มันส่งออกหมด

ถ้ามันเป็นไปได้ เรามาทำบุญกุศลทำเพื่อหัวใจนะ สิ่งที่จะทำนี้เพราะมีเจตนา มีความเชื่อ เราถึงได้มาทำ ทำแล้วเป็นทิพย์สมบัติ สิ่งที่ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มันตกอยู่ที่ใจนั้นนะ ใจนั้นเป็นต้นเหตุทำให้เรามีความคิด ความคิดนั้นเราถึงมีการกระทำ การกระทำนั้นมันก็ตกไปอยู่ที่ต้นเหตุ ต้นเหตุคือหัวใจ ทำดีต้องได้ดี ถ้าทำร้ายใคร ทำชั่ว ความชั่วอันนั้นก็ตกอยู่ที่ต้นเหตุของความคิดอันนั้น มันก็ตกอยู่ที่จิตนั้นไง นี่ไง กรรมดีกรรมชั่วมันตกลงอยู่ที่ใจดวงนั้นไง ถึงว่าเป็นผู้กระทำ เห็นไหม กรรมจำแนกสัตว์ให้เกิดต่างๆ กัน แต่ถ้าเป็นการภาวนา เป็นมรรคเป็นผลขึ้นมา มันจะเป็นอรรถสมบัติของใจดวงนั้น เอวัง